

BESKRIVELSE OG VURDERING.

Det er umiddelbart klart, at der er en forskel mellem at udtale sig om verden, sådan som den faktisk er, og at udtale sig om, hvordan den burde være. Det er én ting at beskrive verden, og det er noget andet at vurdere den.

Det er derimod ikke ganske klart, hvad denne forskel består i, og heller ikke hvilken relation, der er mellem de to forskellige led, eller hvilken konsekvens denne forskel har. Forskellige opfattelser er mulige; men i dette århundrede har det været den accepterede teori, at forskellen mellem beskrivelser og vurderinger er af logisk art, d.v.s. at der findes en klasse af beskrivende udsagn, som er skarpt afgrænset fra og i logisk henseende anderledes end en klasse af vurderende udsagn. Denne forskel er sådan beskaffen, at der ikke kan være nogen streng logisk relation mellem de to områder. Det er umuligt ved en logisk deduktion at bevæge sig fra rent beskrivende præmisser frem til en vurderende konklusion. Der er en logisk kløft mellem 'er' og 'bør'. Konsekvenserne heraf har været meget store på flere områder. Her skal blot nævnes to.

I moralfilosofien har denne teori om "den store kløft" givet støtte til thesen om moralens begrebmæssige autonomi. Det er det synspunkt, at moralske begreber er sui generis, at de tilhører en sfære for sig selv, og at der ikke er nogen logisk forbindelse mellem denne sfære og de empiriske forhold.

Indenfor samfundsvidenskaberne kommer teorien til udtryk i idealet: "Die Wertfreiheit der Wissenschaften" (Max Weber). Dette ideal medfører "at den beskæftigelse med politiske problemer, der er en selvfølge for enhver politisk tungen-taler på det nærmeste er tabu for den videnskabsmand, der har helliget sit liv til en systematisk udforskning af samfundets problemer." (prof. Poul Meyer: "Politisk videnskab" s. 126). Videnskabsmanden har ikke i egenskab af videnskabsmand lov til at udtale sig om andet end de faktiske forhold, og når han har redegjort for dem, er alle derefter i princippet lige kvalificerede til herudfra at vurdere og træffe politiske beslutninger. De fleste samfundsforskere accepterer denne konsekvens af teorien om den store kløft, som de anser for logisk bevist. Nogen beklager denne konsekvens (Arnold Brecht, Poul Meyer), andre godtager den med tilfredshed da "den fritager dem qua videnskabsmænd for den særdéles ubehagelige opgave at angive mål for samfundets politik" (prof. Erik Rasmussen: Det politiske system. s. 27).

I det følgende skal distinktionen mellem beskrivelse og vurdering undersøges nærmere. Undersøgelsen vil falde i 2 afsnit, et negativt og et mere positivt. Først vil den opfattelse af denne distinktion, som kommer til udtryk i teorien om den store kløft, blive kritiseret. Det vil blive bestridt, at denne

BESKRIVELSE OG VURDERING.

Det er umiddelbart klart, at der er en forskel mellem at udtale sig om verden, sådan som den faktisk er, og at udtale sig om, hvordan den burde være. Det er én ting at beskrive verden, og det er noget andet at vurdere den.

Det er derimod ikke ganske klart, hvad denne forskel består i, og heller ikke hvilken relation, der er mellem de to forskellige led, eller hvilken konsekvens denne forskel har. Forskellige opfattelser er mulige; men i dette århundrede har det været den accepterede teori, at forskellen mellem beskrivelser og vurderinger er af logisk art, d.v.s. at der findes en klasse af beskrivende udsagn, som er skarpt afgrænset fra og i logisk henseende anderledes end en klasse af vurderende udsagn. Denne forskel er sådan beskaffen, at der ikke kan være nogen streng logisk relation mellem de to områder. Det er umuligt ved en logisk deduktion at bevæge sig fra rent beskrivende præmisser frem til en vurderende konklusion. Der er en logisk kløft mellem 'er' og 'bør'. Konsekvenserne heraf har været meget store på flere områder. Her skal blot nævnes to.

I moralfilosofien har denne teori om "den store kløft" givet støtte til thesen om moralens begrebmæssige autonomi. Det er det synspunkt, at moralske begreber er sui generis, at de tilhører en sfære for sig selv, og at der ikke er nogen logisk forbindelse mellem denne sfære og de empiriske forhold.

Indenfor samfundsvidenskaberne kommer teorien til udtryk i idealet: "Die Wertfreiheit der Wissenschaften" (Max Weber). Dette ideal medfører "at den beskæftigelse med politiske problemer, der er en selvfølge for enhver politisk tungen-taler på det nærmeste er tabu for den videnskabsmand, der har helliget sit liv til en systematisk udforskning af samfundets problemer." (prof. Poul Meyer: "Politisk videnskab" s. 126). Videnskabsmanden har ikke i egenskab af videnskabsmand lov til at udtale sig om andet end de faktiske forhold, og når han har redegjort for dem, er alle derefter i princippet lige kvalificerede til herudfra at vurdere og træffe politiske beslutninger. De fleste samfundsforskere accepterer denne konsekvens af teorien om den store kløft, som de anser for logisk bevist. Nogen beklager denne konsekvens (Arnold Brecht, Poul Meyer), andre godtager den med tilfredshed da "den fritager dem qua videnskabsmænd for den særdéles ubehagelige opgave at angive mål for samfundets politik" (prof. Erik Rasmussen: Det politiske system. s. 27).

I det følgende skal distinktionen mellem beskrivelse og vurdering undersøges nærmere. Undersøgelsen vil falde i 2 afsnit, et negativt og et mere positivt. Først vil den opfattelse af denne distinktion, som kommer til udtryk i teorien om den store kløft, blive kritiseret. Det vil blive bestridt, at denne

distinktion er af logisk art. Og det er derfor i bedste fald vildledende at tale om, at vurderinger ikke kan udledes fra beskrivelser. Det vil som følge heraf også blive bestridt, at teorien om den store kløft behøver at få de konsekvenser, som er blevet anført. Målet med denne negative del vil ikke være at udviske distinktionen mellem beskrivelse og vurdering; men at forstå den bedre. I den mere positive del vil det derefter blive forsøgt nærmere at bestemme, hvad denne distinktion er en distinktion imellem, og der vil blive antydnet nogle konsekvenser heraf.

I

Tilhængerne af den store kløft argumenterer på denne måde. (Se f.eks. Nowell-Smith: Ethics, s. 37). I en deduktiv slutning kan der ikke være indeholdt andet eller mere i konklusionen, end der allerede er tilstede i præmisserne. Så hvis alle præmisserne er beskrivende kan konklusionen ikke være andet end beskrivende, og derfor heller ikke vurderende.

Dette argument kan føres tilbage til Hume. Det vil være instruktivt at sammenligne det med et tilsvarende argument, der kan gives i forbindelse med en anden logisk kløft, som Hume har påpeget. Ligegyldigt hvor mange præmisser man har, der rapporterer, at der er blevet set en svane, som var hvid, kan man aldrig herfra i en deduktiv slutning nå frem til den konklusion, at alle svaner er hvide. Man kan aldrig nå denne almene konklusion, fordi den altid må indeholde mere end selv nok så mange delvise præmisser. Det er en forudsætning for gyldigheden af dette argument, at det er muligt at kende forskel på almene og delvise domme, for hvis der ikke var nogen forskel på dem, kunne man ikke påvise, at konklusionen var anderledes eller indeholdt mere end præmisserne. Denne forudsætning er opfyldt, idet delvise domme er karakteriseret ved, at de indeholder, eller er ækvivalente med domme, der indeholder, ordene 'nogen', 'nogle', 'denne' eller 'dette', mens den almene konklusion indeholder eller er ækvivalent med domme, der indeholder ordet 'alle'.

Ganske parallelt hermed er det en forudsætning for det første argument, at man kan kende forskel på en beskrivende dom og en vurderende dom. Det må være muligt at pege på det "andet", der er i konklusionen, og som ikke er i præmisserne. Men her opstår en vanskelighed. Hvad skal man pege på? Da forskellen i følge teorien skal være af logisk art, må det være en forskel, der viser sig i dommens logiske form, og det må ligeledes være sådan, at alle vurderende domme indeholder noget, som ingen beskrivende domme indeholder. Det enkleste ville være, hvis der ligesom ved det andet argument var bestemte ord; hvis forekomst man kunne henvise til. Men helt så enkelt synes det ikke at være.

Ordet 'er' er ikke et tilstrækkeligt kendetegn på en beskrivende dom, for det indgår i vurderende domme som 'Denne kniv er god' og 'Hans initiativ er rosverdigt'. Odet 'bør' er ikke karakteriserende for vurderende domme, dels fordi det ikke indgår i alle vurderende domme, og dels fordi det sommetider bruges uden at udtrykke nogen vurdering. Eks. 'I følge vejrmeldingen burde det regne nu' og 'Efter hvad lægen sagde, bør operationen være hurtigt overstået'. Det forekommer også umuligt at sige hvilke adjektiver, der er vurderende, og hvilke der er beskrivende. Praktisk talt ethvert adjektiv kan tænkes brugt både til at vurdere og til at beskrive. 'Græsset er grønt' er almindeligvis en beskrivelse. Men 'Alle de jordbær, vi fik, var grønne', 'En af æggeblommerne var grøn', 'Hun var helt grøn i hovedet' og 'Han er stadig ganske grøn' kan alle i visse sammenhænge udtrykke en vurdering. Det skyldes måske kun sammenhængen, de indgår i, men det ændrer ikke på det forhold, at den blotte forekomst af visse ord ikke kan bruges til at afgøre, om en sætning udtrykker en beskrivelse eller en vurdering.

En anden mulighed er det, at der skulle være grammatiske kategorier, der var karakteristiske for henholdsvis beskrivelser og vurderinger. Det er blevet foreslået, at indikativ og imperativ skulle spille disse roller. Men dette synspunkt møder også vanskeligheder. Indikativ kan udmærket udtrykke en vurdering. Og det er svært at se den snævre og direkte forbindelse mellem vurderinger og imperativer. I hvilken forstand er kommandoen 'Højre om' en vurdering? Betyder den det samme som: 'Det vil være godt, hvis I nu drejer Jer til højre' eller 'I bør nu dreje Jer til højre'? Og hvilket imperativ udtrykker denne vurdering 'Det var forkert af folkeforsamlingen i Athen at dømme Sokrates til døden'. Kan den, uden at der lægges noget til eller trækkes noget fra, omskrives til: 'Hvis du engang er medlem af en folkeforsamling, der i alle relevante henseender ligner den klassiske Athenske, og hvis en mand anklages for at have ført et i alt væsentligt sokrates-agtigt liv, så skal du stemme for hans frifindelse'? Der er ihvertfald ikke nogen direkte og entydig sammenhæng eller ækvivalens.

Men kan forskellen bestå i, at vurderinger i en løsere forstand er imperativiske eller foreskrivende? Er der "indpakket" et imperativ i enhver vurdering. Det er der måske nok; men det er svært at se, at dette skulle udmærke alle vurderinger frem for alle beskrivelser. Beskrivelser som: 'Det regner, og dynerne hænger til luftning' eller 'Der kravler en hveps ned i i din halsudskæring' forekommer i mindst lige så høj grad at have et imperativ indpakket, som moralske vurderinger af fortidige handlinger og tekniske vurderinger af fortidige landbrugsredskaber.

For at man kan tale om, at det er umuligt logisk at udlede påstande af en slags fra påstande af en anden slags, må der være en i logisk henseende rele-

vant forskel mellem de 2 grupper. Og det er ikke enhver forskel, der er logisk relevant må forskellen være en forskel mellem påstandenes logiske form. Men der synes ikke at kunne angives noget formelt kriterium, der kan bruges til at skille vurderinger fra beskrivelser. For næsten enhver given sætning synes at kunne bruges til at vurdere og til at beskrive. Og indtil nu er der intet, der tyder på, at det skulle være umuligt at bruge en og samme sætning til på en og samme tid både at vurdere og beskrive. Argumentet mod induktions slutninger er gyldigt, fordi der er en tilstrækkelig tydelig forskel på det rent sproglige plan mellem delvise og almene domme af subjekt-prædikat form uafhængigt af hvilken sammenhæng disse domme optræder i. Men om en sætning er beskrivende eller vurderende afhænger næsten udelukkende af sammenhængen. Og en given sætning er enten almen eller delvis, ligesom den enten er benægtende eller bekræftende. Den kan ikke være begge dele på en gang. Men hvor i logikken eller grammatikken står det, at en sætning ikke kan være vurderende og beskrivende samtidig?

Hermed er der sagt noget om, hvad distinktionen mellem vurderinger og beskrivelser ikke er. Den er ikke nogen distinktion inden for logikken, idet den ikke afspjæler sig på noget formelt plan. Der er en klart og skarp distinktion mellem sætninger, der indeholder ordet 'er' og sætninger som indeholder ordet 'bør'; men denne distinktion er ikke identisk med distinktionen mellem beskrivende og vurderende sætninger. Der er ligeledes en ihvertfald klart distinktion mellem sætninger i imperativ og sætninger i indikativ; men denne distinktion falder heller ikke sammen med "den store kløft". Endelig er der en noget uskarp skelnen mellem sætninger, der "indeholder" et imperativ, og sætninger, der ikke gør det; men dette skel synes heller ikke at være det samme som det skel, der her er tale om.

At 'beskrivende' og 'vurderende' ikke er logiske kategorier betyder, at der ikke er nogen klart og entydig sammenhæng mellem en påstands logiske form, og spørgsmålet om den er vurderende eller beskrivende, og det vil igen sige, at den formelle logik slet ikke kan udtale sig om muligheden for at udlede en vurdering fra en beskrivelse. Den kan udtale sig om, et givet argument er logisk gyldigt; men den må være tavs med hensyn til, om præmisserne og konklusionen hører til på hver sin side af den store kløft, om de hører til på samme side eller om begge hører hjemme på begge sider. (Dette spørgsmål må afgøres på anden måde, i næste afsnit skal det søges vist hvordan.)

Hvis dette er rigtigt medfører det den begrænsede, men ikke ligegyldige konsekvens, at moralfilosoffer og samfundsforskere ikke kan betragte det som en med logisk sikkerhed given sag, at der er et skarpt skel mellem beskrivelse og vurdering. De kan ikke henvise til den formelle logik, som en autoritet, der påbyder dem ikke at udlede moralske vurderinger fra faktiske præmisser,

eller som tvinger dem til at afstå fra at træffe beslutninger om politisk målsætning. For den formelle logik har slet ikke noget at sige i denne sag. Denne konsekvens er ikke ligegyldig, fordi den rummer et kraftigt korrektiv til en opfattelse, der har været meget indflydelsesrig. Men dens betydning er af begrænset rækkevidde, da den ikke løser nogen problemer for moralfilosofien eller socialvidenskaberne. For det er ikke noget svar på spørgsmålet om, hvordan forholdet er mellem beskrivelse og vurdering, at sige, at det ikke er et spørgsmål om logik.

II

I denne del skal der føres et forsøg på en mere positiv undersøgelse af distinktionen mellem beskrivelse og vurdering. En sådan må nødvendigvis være noget skitseagtig og gør ikke krav på at være udtømmende i nogen retning.

På hvilket plan kan denne distinktion drages, når den ikke kan drages på det rent sproglige plan, men dog har en tilknytning til noget sprogligt? For vi taler dog om vurderende og beskrivende sætninger. Den må være en distinktion mellem forskellige måder at bruge sætninger på. I Austins terminologi kan man sige, at den drages mellem forskellige former for illocutions. Ved at bruge en bestemt sætning med beskrivende illocutionary force kan man beskrive noget eller berette og fortælle noget om en genstand eller en situation til en anden, med det formål, at han kan kende den, når han støder på den eller, at han kan forstå noget, han ellers ikke ville forstå. Og ved at bruge en sætning med vurderende illocutionary force kan man vurdere, rose eller dadle en ting eller en person eller tilråde eller fraråde en handling for her igennem at opnå, at den anden bliver tiltrukket, tilskyndet eller frastødet. Som man skulle vente, er der således en sammenhæng mellem disse illocutions, det man gør i og med, man siger sætningen, og visse perlocutions, de virkninger man opnår hos en tilhører ved at sige sætningen. Om en sætning er beskrivende eller vurderende bestemmes derfor ikke af dens form, men af hvilken rolle den spiller i en given "speaker-hearer" situation i 2 henseender:

- (1) hvad har været den talendes hensigt med sætningen? Har han villet rose, anbefale, tilskynde, dadle, fordømme eller fraråde, eller har han villet berette, fortælle, oplyse eller forklare?

- (2) hvilken virkning er herved blevet opnået hos tilhøreren? Er han blevet tiltrukket, tilskyndet, positivt eller negativt indstillet, frastødt eller fyldt med afsky eller, er han blevet klogere, oplyst, og har han fået noget at vide?

Hvis det er rigtigt, at distinktionen skal drages på dette plan, viser det forskellige ting. Det understøtter for det første påstanden om, at distinktionen ikke kan drages på det rent sproglige plan, for der er næsten ingen grænser for, hvilke linguistiske virkemidler, vi kan bringe i anvendelse for i en given situation at forfølge en hensigt og opnå en virkning. Det viser også, hvordan det kan gå til, at man taler om, at sætninger er beskrivende eller vurderende. Det skyldes, at man, så snart en given speaker-hearer situation er blevet undersøgt i de to henseender kan tale om en sætning, der er blevet brugt først og fremmest til at vurdere, som en vurderende sætning, blot dette ikke forleder til at tro, at dette er noget, sætningen er i sig selv. (Mange er blevet forledt til at tro dette). For det er kun i denne situation, og i kraft af den måde den er blevet brugt på, og det den er blevet brugt til, at den er vurderende. Yderligere viser det, at en sætning ikke behøver at være enten beskrivende eller vurderende. Den kan udmærket være ingen af delene eller begge dele. At man vil beskrive noget udelukker ikke, at man samtidig vil vurdere det, og at man bliver oplyst om noget udelukker ikke, at man samtidig bliver tilskyndet til noget. For en talende kan udmærket have mere end én hensigt med det, han siger, og det, han siger, kan medføre adskillige virkninger hos tilhøreren. Dette betyder, at det ofte er overordentlig svært at afgøre i hvilken grad en given sætning i en given situation er vurderende og i hvilken grad, der er beskrivende. Det forklarer også, hvorfor det er svært at tænke sig et konkret eksempel på en fuldstændig ren beskrivelse eller ren vurdering. For vi beskriver ikke noget, uden at vi har en eller anden interesse i det, uden at det på en eller anden måde udmærker sig frem for noget andet. Og det er altid ting, personer, handlinger med visse egenskaber, som vi vurderer, og vi vil faktisk altid oplyse noget om disse egenskaber ved at fremsætte en vurdering.

Det må understreges, at det på ingen måde ødelægger eller udvisker distinktionen, at den ikke kan drages knivskarpt, og at der ikke forekommer tilfælde, hvor en af dens sider optræder "rent". Det er helt klart, at der stadig er en forskel mellem at vurdere og at beskrive. Man gør to forskellige ting, selv om man måske aldrig gør dem ganske hver for sig. De udgør ligesom

et koordinat-system ved hjælp af hvilket man kan tillægge enhver anvendt sætning både en X-værdi og en Y-værdi (blandt de konkret forekommende punkter synes ingen at ligge på selve koordinat-akserne). Men trods dette er der en klar forskel på en sætning x-værdi og dens y-værdi. Men det betyder dog, at den grænse, der er mellem beskrivelser og vurderinger, ikke kan opfattes, som en kløft man møder i naturen og ikke kan komme over. Den må snarere opfattes som en grøft, man møjsommeligt må grave for sig selv og andre.

Hvor dyb man vil grave denne grøft d.v.s. hvor megen vægt, man vil lægge på at holde vurdering og beskrivelse ude fra hinanden, er et andet spørgsmål. Tilspidset kan man sige det således: "Der er intet skel mellem 'er' og 'bør'; men der bør måske være et?" Det er en konsekvens af det synspunkt, der er antydet her, at dette spørgsmål er tilgængeligt for rationelle overvejelser. Men af hvilken art vil sådanne overvejelser kunne være? Det vil nok først og fremmest være overvejelser, der drejer sig om, hvilken opfattelse af dette skel, der er mest koherent med de grundlæggende opfattelser og interesser, man har. Som eksempler på, hvordan forskellige dybere antagelser vedrørende andre distinktioner kan føre til, at skellet mellem beskrivelser og vurderinger markeres mere eller mindre tydelige, skal her skitseres 4 sæt overvejelser, som muligvis har medvirket til, at nogle moralfilosoffer og samfundsforskere har anset dette skel for så væsentligt, mens andre har ment, at det var af mere underordnet betydning.

(1) Moralfilosoffer, der ønsker at understrege moralens karakter af praktisk viden i modsætning til teoretisk viden, vil tillægge den store kløft megen betydning; mens andre filosoffer af pragmatisk observans vil mene, at al viden overhovedet er af praktisk karakter. De vil derfor betone sammenhængen og lighederne mellem moralsk viden og anden viden, og vil derfor ikke grave grøften særlig dyb.

(2) Nogle filosoffer vil fremhæve den rolle følelserne spiller i moralen. De mener, at det er på dette punkt, at moralen radikalt adskiller sig fra videnskaberne, hvor fornuften er enerådende. De tager dette som udgangspunkt for at drage et skarpt skel mellem vurderinger og beskrivelser. Andre vil mene, at dette er dårlig psykologi og vil argumentere for, at både følelser og fornuft er involveret i alt, hvad mennesker foretager sig og derfor også i både moral og videnskab. De er derfor indstillet på at drage skellet mindre skarpt.

(3) Nogle samfundsforskere opfatter vurderinger som subjektive og beskrivelser som objektive, og da det naturligvis er dem om at gøre, at deres videnskab er objektiv, vil de tillægge den store kløft afgørende betydning. Heroverfor vil det kunne hævdes, at distinktionen objektiv/subjektiv snarere går på tværs

af distinktionen beskrivelse/vurdering end falder sammen med den. Der findes både subjektive beskrivelser og objektive vurderinger. Et sådant synspunkt medfører, at man ikke vil søge at skære alle vurderinger bort, men vil koncentrere sig om at holde alle subjektive vurderinger og beskrivelser ude.

(4) Mange samfundsforskere holder fast ved den store kløft, fordi de drager et andet skarpt skel mellem mål og midler. Mål sættes ved en vurdering, som videnskabsmanden som sådan ikke kan have noget at gøre med. Men når et mål er sat, kan han angive alternative midler og beskrive de kausale relationer, der forbinder disse med målet. Pragmatikere vil i modsætning hertil anse skellet mellem mål og midler som temmelig tilfældigt og alt andet end skarpt. Man sætter sig ikke mål uafhængigt af hvilke midler, man har til rådighed. De mener, at det derfor er muligt videnskabeligt at diskutere og træffe afgørelser angående mål og midler samtidigt, og derfor anser de ikke kløften for hverken særlig stor eller særlig dyb.

Der skal ikke gøres forsøg på at redegøre nøjere for - endsige at løse - nogen af de mange problemer disse eksempler rejser. De er blot anført for at antyde hvilken type af overvejelser, der kan være bestemmende for, hvor stor en vægt distinktionen mellem beskrivelse og vurdering bør tillægges. Sådanne overvejelser er selvfølgelig overordentlig omstændelige og vanskeligt gennemførlige; men de er dog rationelle og kan i princippet føre til en afgørelse.

III

Der er i det foregående blevet argumenteret imod en almindelig opfattelse af distinktionen mellem beskrivelse og vurdering, som går ud på, at denne distinktion har betydning på det logiske plan for om visse sætninger kan udledes fra visse andre. Som alternativ hertil er det blevet hævdet, at distinktionen udelukkende er en distinktion mellem 2 måder at bruge sætninger på, og at den er uden indflydelse på hvilke slutninger, der er logisk gyldige. Det følger heraf, at det er muligt at lægge mere eller mindre vægt på denne distinktion, selvom det dog ikke er arbitrært, hvor megen vægt, der tillægges den. Det bestemmes af ens metafysiske anskuelser i videre forstand, og af hvilke andre distinktioner, man ønsker at lægge vægt på.

Relevant litteratur:

S.E. Toulmin og K. Baier: On describing; Mind 1952.

R.F. Atkinson og A.C. Montefiore: 'Ought' and 'is'; Philosophy 1958.

af distinktionen beskrivelse/vurdering end falder sammen med den. Der findes både subjektive beskrivelser og objektive vurderinger. Et sådant synspunkt medfører, at man ikke vil søge at skære alle vurderinger bort, men vil koncentrere sig om at holde alle subjektive vurderinger og beskrivelser ude.

(4) Mange samfundsforskere holder fast ved den store kløft, fordi de drager et andet skarpt skel mellem mål og midler. Mål sættes ved en vurdering, som videnskabsmanden som sådan ikke kan have noget at gøre med. Men når et mål er sat, kan han angive alternative midler og beskrive de kausale relationer, der forbinder disse med målet. Pragmatikere vil i modsætning hertil anse skellet mellem mål og midler som temmelig tilfældigt og alt andet end skarpt. Man sætter sig ikke mål uafhængigt af hvilke midler, man har til rådighed. De mener, at det derfor er muligt videnskabeligt at diskutere og træffe afgørelser angående mål og midler samtidigt, og derfor anser de ikke kløften for hverken særlig stor eller særlig dyb.

Der skal ikke gøres forsøg på at redegøre nøjere for - endsige at løse - nogen af de mange problemer disse eksempler rejser. De er blot anført for at antyde hvilken type af overvejelser, der kan være bestemmende for, hvor stor en vægt distinktionen mellem beskrivelse og vurdering bør tillægges. Sådanne overvejelser er selvfølgelig overordentlig omstændelige og vanskeligt gennemførlige; men de er dog rationelle og kan i princippet føre til en afgørelse.

III

Der er i det foregående blevet argumenteret imod en almindelig opfattelse af distinktionen mellem beskrivelse og vurdering, som går ud på, at denne distinktion har betydning på det logiske plan for om visse sætninger kan udledes fra visse andre. Som alternativ hertil er det blevet hævdet, at distinktionen udelukkende er en distinktion mellem 2 måder at bruge sætninger på, og at den er uden indflydelse på hvilke slutninger, der er logisk gyldige. Det følger heraf, at det er muligt at lægge mere eller mindre vægt på denne distinktion, selvom det dog ikke er arbitrært, hvor megen vægt, der tillægges den. Det bestemmes af ens metafysiske anskuelser i videre forstand, og af hvilke andre distinktioner, man ønsker at lægge vægt på.

Relevant litteratur:

S.E. Toulmin og K. Baier: On describing; Mind 1952.

R.F. Atkinson og A.C. Montefiore: 'Ought' and 'is'; Philosophy 1958.

R.G. Swinburne: Three Types of Thesis about fact and value;
Philosophical Quarterly 1961.

D. Rynin: The Antonomy of Morals; Mind 1957.

A.C. MacIntyre: Hume on 'is' and 'ought'; Philosophical Review 1959.